

Kakkoskieli I. Kymmenen tutkielmaa kielen omaksumisesta ja vuorovaikutuksesta. Toimittanut Salla Kurhila. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos 1996. 226 s. ISBN 951-45-7248-3.

Kakkoskieli I. Kymmenen tutkielmaa kielen omaksumisesta ja vuorovaikutuksesta. Toimittanut Salla Kurhila. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos 1996. 226 s. ISBN 951-45-7248-3.

KAKKOSKIELEN HARJOITTELUA

Kakkoskieli I. Kymmenen tutkielmaa kielen omaksumisesta ja vuorovaikutuksesta. Toimittanut Salla Kurhila. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos 1996. 226 s. ISBN 951-45-7248-3.

Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen uuden Kakkoskieli-sarjan ensimmäinen nide esittelee laitoksen opiskelijoiden harjoitustöitä. Kirjan toimittaja Salla Kurhila kuvailee niitä esipuheessa ja töitä ohjanneet lehtorit Hannele Jönsson-Korhola ja Eila Hämäläinen kertovat niiden taustasta. Useimmat kirjoittajat julkaisevat tässä todennäköisesti ensimmäisen tieteellisen työn harjoituksensa, ja siihen nähden artikkelit ovat korkeatasoisia, vaikka kirjoittajien kyvyssä sijoittaa tutkimuksensa johonkin kielitieteelliseen viitekehykseen on huomattavia eroja. Tutkimusharjoittelun nimissä ja ohella on praktikum-ryhmissä koottu laitokselle monenlaista aineistoa ul-

komaalaisten suomen oppijoiden puheesta ja kirjoituksesta, mistä on varmaan hyötyä alan muillekin tutkijoille. Kirjan lopussa on 56 harjoitustyön luettelo.

Esipuheessa (s. 5) kerrotaan artikkelien aihepiirien antavan viitteitä siitä, mistä asioista on tulossa laajempiakin tutkimuksia, ilmeisesti siis ainakin pro gradu -töitä. Kirjoitukset — ja julkaisemattomatkin harjoitustyöt — jakautuvat kolmeen ryhmään: Näkökulmia oppijankieleen, Vuorovaikutustaitojen omaksuminen ja Kielet kohtaa-

Kaikki ovat alan keskeisiä tutkimuskoh- teita. Oppimisprosessin kuvausta ei lyhyihin harjoitustöihin voi sisältyäkään, koska

▷

se vaatii pitkittäistutkimusta, johon materiaalia on kerätty vielä sangen vähän. Kukaan ei kirjoita lasten toisen kielen oppimisesta. Suomen kieli oppimisen näkökulmasta katsottuna on mukana myös vain implisiittisesti. Edelleen puuttuvat kokonaan opetukseen ja sanastoon liittyvät työt. Ehkäpä aiheiden valinnassa onkin nähtävissä idullaan oleva työnjako Helsingin ja Jyväskylän yliopiston suomi toisena kielenä -tutkimuksen kesken.

EIJA HYVÄTTISEN artikkeli oppijoiden kysymyslauseista on kokoelman laajin. Hän selvittelee ansiokkaasti kysymysten rakenteellisten ominaisuuksien ja funktioiden suhteita ja löytää kolmen eri puhekulttuurija edustavan informanttinsa puheesta esimerkkejä hyvin monenlaisista tavoista kysyä. Työ nostaa esiin laajan ja kiintoisan jatkotutkimusongelman: missä suhteissa kysyminen on universaalia, milloin taas oppijan lähtökieli vaikuttaa kysymykseen, sekä sen todennäköisyyteen ja funktioihin että muodollisiin realistumiin?

NIINA HYVÄRINEN on löytänyt hollantilaisen suomenoppijan puheesta referointia ilmaisevan *a*-äänteen. Tiedossani ei ole, onko vastaavia referoinnin ilmaisimia löydetty tai edes etsitty suomalaisten puheesta, mutta mitenkään mahdottomalta niiden esiintyminen ei tunnu. Ehkäpä tässä on esimerkki siitä, kuinka toisen kielen tutkimus poikii ideoita myös »varsinaista» fennistiikkaa varten.

JUTTA MUSTAKALLIO kirjoittaa oppijoiden kirjoitelmissaan käyttämistä kuva-ilmauksista ja muista elävöittämiskeinoista. Aineisto on laajahko, mutta lukijalle jää aika epäselväksi, millä perusteilla kuvailmaisut on laskettu, kun aineistoja niiden perusteella jaetaan luokkiin. Ongelma toki on tuttu paljon pitemmällekin ehtineiden tutkijoiden töistä. Ehkä laskemisen sijaan olisikin kannattanut paneutua mieluummin kirjoitelmien aiheiden, kirjoitustilanteiden

ja kuvailmaisujen suhteen selvittelyyn. Tavallaan Mustakallio tähän päätyykin ottaessaan lopuksi kantaa kirjoittamisen opetukseen, mitä onkin suomi toisena kielenä -opetuksessa usein laiminlyöty. Syy ei ole opettajien, vaan aikapulan ja riittämättömän tiedon. Kokeneellakaan opettajalla ei luonnostaan ole keinoja muuten pitkälle edistyneiden oppijoiden auttamiseen suomen kielen kirjallisen taidon ja tyylin löytämisessä, sillä monta opetuksessa tarvittavaa seikkaa on vielä tyystin tutkimatta.

SARI JÄRVINEN kirjoittaa ruotsinkielisen oppijan kommunikaatiosta. Hänen lähtökohtanaan on Willemsin strategialuokittelu, jonka mukaan hän pyrkii jakamaan löytämänsä strategiat. Luokittelu ei ole koskaan helppoa; tässäkin tulee vastaan monia ongelmia, ja joitakin niistä Järvinen mainitseekin. Yksi lisä tähän luetteloon saattaisi olla se, että suomi ja ruotsi ovat monessa suhteessa niin samankaltaisia, että on vaikea päättää, milloin kyseessä on kielten välinen ja milloin kielen sisäinen strategia, kääntyväthän hyvin monet ruotsin ilmaisut suomeksi sana sanalta ja tulos on täysin suomen kielen mukainen. Toisinaan informantti tosin näyttää pyrkivän nimenomaan välttämään tällaisia suorita käännöksiä, ilmeisesti kuvitellen ne suomen kielen vastaisiksi (s. 98, esimerkit 112–114).

Kirjan toisessa osassa KATRI KUUKKA paneutuu opettajan ja oppijan vuorovaikutukseen. Hän tuntee muita kirjoittajia selvästi paremmin toisen kielen oppimisen kansainvälistä tutkimusta ja hyödyntää sitä oppilaansa kanssa käymiensä keskustelujen analyysissa. Tämäntyypinen opettajan oman käyttäytymisen pohtiminen — ns. toimintatutkimus — sopiikin erityisen hyvin opettajien ammattitaidon kehittämisen apuneuvoksi.

Puhelinkeskustelujen aloitukset ja lopeukset ovat SALLA KURHILAN aiheena. Myös hän on hyvin sisäistänyt alansa kansainvä-

lisiä tutkimusmetodologisia lähtökohtia ja tekee onnistuneita näkökulmavalintoja. Kuten moni muukin kirjoittaja, hän toteaa, että syntyperäisten puhujien ja oppijoiden väliset erot ovat loppujen lopuksi mitättömämpiä kuin muut seikat, tässä puheluiden muodollisuusaste.

MARJA-RIITTA MIKKOLAN aihe on hyvin käytännönläheinen: »Miten ulkomaalaiset työntekijät ymmärtävät Postin sisäisiä tiedotteita?» Aihe on ajankohtainen myös suomalaisten osalta, todettiinhan viimekevään Jokelan junaonnettomuuden erääksi syyksi huonosti kirjoitettu tiedote. Mikkolan tulosten mukaan ymmärtäminen ei ole likimainkaan täydellistä tai edes riittävää. Tutkimuksen keskeinen metodologinen ongelma eli tekstin ymmärtämisen mittaaminen haastattelun avulla ansaitsisi eksplisiittisemmän käsittelyn. Myös varsinaiset ymmärtämisongelmat ovat monentyypisiä. Osa tiedotenäytteistä on käsittämättömiä postin sisäisiä työtapoja tuntemattomalle suomalaiselle lukijalle ja aiheuttaa ongelmia myös pitkään postissa työskennelleille informanteille. Käytännössä tieto kulkeekin ilmeisesti suullisesti, koska tiedotteiden käsittämättömyys ei aiheuta isompia ongelmia työpaikalla. Tämä kirjoitetun tekstin voimaan uskovien suomalaisten lienee syytä tiedostaa laajemminkin: lukutaito ei tarkoita samaa kuin tekstin ymmärtäminen.

Julkaisun kirjoittajista vain JUSSI ÖRN käsittelee fonetiikkaa. Örnin informantti on arabiankielinen ja lähestymistapa kontrastiivinen virheanalyysi. Artikkeliksi keskittyy arabian äännejärjestelmän jälkien etsimiseen oppijan suomen kielestä, mutta ääntämisvirheiden vaikutusta puheen ymmärrettävyyden kannalta ei mainita. Arabian äännejärjestelmän esittely on liian tiivis kieltä tuntemattomalle — mistä esimerkiksi ilmestyy ensimmäiseen taulukkoon *ä*, kun tekstissä sitä ei ole? Taulukosta 4 en myös-

kään löydä luvattuja ympyröitä, ellei sanalla tarkoiteta nelikulmaisia alueita, vaikka muuten taulukko antaa opettajalle ensi silmäyksellä tietoa siitä, mihin ääntämisen alueisiin on syytä keskittää harjoituksia. Kontrastiivinen foneettinen analyysihan on opettajan didaktisten ratkaisujen apuväline, ja koska monikaan opettaja ei arabiaa tunne, tämäntyyppiset selvitykset ovat tarpeen. Tällä hetkellä fonetiikan osuus suomi toisena kielenä -alan tutkimuksessa on aivan liian vähäinen.

Myös OUTI RINNE on valinnut lähtökohdaksi virheanalyysin tarkastellessaan saksankielisen oppijan objektien muotoa. Analyysi on enimmäkseen onnistunut, vaikka laajempi kokemus oppijoiden kielestä olisi rikastuttanut analyysimahdollisuuksia; esimerkiksi katkelman *3 jos sitä [pääkaupunki] siirtä sinne itään* takana saattaa olla myös *jos pääkaupunki siirtyy* -rakenne esitettyjen *jos pääkaupungin siirtää* ja *jos pääkaupunki siirretään* lisäksi. Partitiiviobjekti ei edes ole tässä täysin mahdoton, jos kyse ei ole pääkaupungista rakennuksista vaan pääkaupungin toimintojen siirtymisestä. Objektin sijanvalinnan funktionaaliseen puoleen ei artikkelissa puututa.

PÄIVI TIIHONEN havainnoi venäjän vaikutusta inkerinsuomeen ja löytää sitä eniten sanastosta ja aikamuotojen käytöstä. Artikkelin aineiston hyödyntämisestä muun tutkimuksen tukena haittaa se, ettei puhujien kielellisestä taustasta ole juuri tietoa. Kyse ei kuitenkaan ilmeisesti ole puhtaasti suomen kielen oppijoiden vaan ainakin osittain äidinkielisten puhujien kielestä.

Yhteistä monille Kakkoskielen artikkeleille on se, että valitaan jonkin auktoriteetin luoma luokittelu ja sovitetaan aineisto siihen. Kun tarkasteltavana ovat harjoitus-työt, on mietittävä, mitä tästä opitaan. Ainakin ilmeisesti se, että luokittelumallit eivät koskaan ole täydellisiä ja että uusi aineisto tuottaa hyväänkin luokittelumalliin

sijoitettaessa ongelmia. Tutkijan on siis uskaltauduttava myös itsenäisiin ratkaisuihin.

Ala on uusi, eikä kielenoppiminen ole suomen kielen tutkijoille tuttu asia. Terminologiseen tarkkuuteen kannattaa silti pyrkiä. Esimerkiksi esipuheessa (s. 6) kerrotaan, että kirjan työt on jaoteltu sen mukaan, koskevatko ne kielen ymmärtämistä vai tuottamisprosesseja. Todellisuudessa työt eivät kosketele prosesseja ollenkaan, vaan oppijoiden tuotoksia, siis prosessien tuloksia. Varsinainen suomen kielen ja yleisen kielitieteen alan terminologia sen sijaan

tuntuu olevan huomattavan hyvin kirjoittajien hallussa, tai ainakin ohjaajat ovat olleet tarkkoina.

On erittäin hyvä, että suomi toisena kielinä on saanut Helsingin yliopistossa oman julkaisusarjansa. Nimi Kakkoskieli on oiva, etenkin Kieli-sarjan rinnalle — onnea keksijälle ja pitkää ikää sarjalle! ■

MAISA MARTIN

Suomen kielen laitos,

Jyväskylän yliopisto, PL 35,

40351 Jyväskylä

Sähköposti: *mmartin@Campus.Jyu.Fi*